

O'QUVCHIGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM VA DIFFERENSIATSIYA JARAYONLARINI INTEGRATSIYALASH ORQALI KOMPETENSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH STRATEGIYALARI

*Nasrullayeva Fatima Azatovna,
A.Avloniy nomidagi pedagogik mahorat milliy instituti,
“Pedagogika va psixologiya” kafedrası mudiri
pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
tel: +994908555
e-mail: fatimaxonnasrullayeva@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi va differensiallashtirish jarayonlarini o'zaro integratsiyalash orqali o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirish strategiyalari tahlil qilinadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida individual ta'lim ehtiyojlarini aniqlash, o'quv jarayonini moslashtirish hamda o'quvchilarning bilish, amaliy va ijtimoiy kompetensiyalarini kompleks rivojlantirish masalalari yoritilgan. Differensial ta'limning turli shakllari va metodlarini o'quvchiga yo'naltirilgan yondashuv bilan uyg'unlashtirishning nazariy va amaliy jihatlarini ko'rib chiqiladi. Maqolada ta'lim samaradorligini oshirishda individual yondashuv, moslashuvchan o'qitish strategiyalari va baholash tizimlarining ahamiyati asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari o'qituvchilarga o'quv jarayonini samarali tashkil etish va har bir o'quvchining salohiyatini maksimal darajada rivojlantirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Kalit so'zlar: o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim, differensiallashtirish, kompetensiya, individual yondashuv, pedagogik strategiyalar, ta'lim samaradorligi, moslashuvchan o'qitish, baholash tizimi, innovatsion metodlar, ta'lim jarayoni.

**Стратегии совершенствования компетенций
посредством интеграции личностно-
ориентированного обучения и процессов
дифференциации**

Насруллаева Фатима Азатовна,
Заведующая кафедрой “Педагогика и
психология” Национального института
педагогического мастерства имени А. Авлони
доктор философии (PhD) по педагогическим
наукам, доцент

Аннотация: В данной статье анализируются стратегии развития компетенций учащихся посредством интеграции личностно-ориентированного подхода в обучении и процессов дифференциации. На основе современных педагогических подходов освещаются вопросы определения индивидуальных образовательных потребностей, адаптации учебного процесса, а также комплексного развития познавательных, практических и социальных компетенций обучающихся. Рассматриваются теоретические и практические аспекты сочетания различных форм и методов дифференцированного обучения с личностно-ориентированным подходом.

В статье обосновывается значимость индивидуального подхода, гибких стратегий обучения и систем оценивания в повышении эффективности образования. Результаты исследования позволяют разработать методические рекомендации, направленные на эффективную организацию учебного процесса и максимальное раскрытие потенциала каждого учащегося.

Ключевые слова: *личностно-ориентированное обучение, дифференциация, компетенция, индивидуальный подход, педагогические стратегии, эффективность образования, гибкое обучение, система оценивания, инновационные методы, образовательный процесс.*

Strategies for enhancing competencies through the integration of student-centered learning and differentiation processes

Nasrullayeva Fatima Azatovna,
Head of the Department of Pedagogy and Psychology National Institute of pedagogical Skills named after A. Avloni Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor

Abstract: *This article analyzes strategies for developing students' competencies through the integration of student-centered learning approaches and differentiation processes. Based on modern pedagogical approaches, the study highlights the identification of individual educational needs, adaptation of the learning process, and the complex development of students' cognitive, practical, and social competencies. It explores the theoretical and practical aspects of combining various forms and methods of differentiated education with a student-centered approach. The article substantiates the importance of an individualized approach, flexible teaching strategies, and assessment systems in enhancing educational effectiveness. The research findings propose methodological recommendations aimed at the effective organization of the learning process and enhancing the potential of each student.*

Keywords: *student-centered learning, differentiation, competence, individualized approach, pedagogical strategies, education efficacy, flexible instruction, assessment system, innovative methods, learning process.*

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, globallashuv jarayonlarining jadallashuvi hamda ilm-fan va texnologiyalarning misli ko'rilmagan darajada rivojlanishi ta'lim tizimiga nisbatan mutlaqo yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda ta'limning asosiy maqsadi nafaqat o'quvchilarga muayyan hajmdagi bilimlarni yetkazish, balki ularni hayotiy faoliyatda mustaqil qaror qabul qila oladigan, tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatiga ega, o'z bilim va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llay oladigan, ijtimoiy jihatdan faol hamda raqobatbardosh shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Shu boisdan ham zamonaviy pedagogika fanida kompetensiyaviy yondashuv yetakchi konseptual asoslardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim jarayonida o'quvchilarning nafaqat bilim dara-

jasini, balki ularning amaliy faoliyatga tayyorgarligini, muammolarni hal etish qobiliyatini, kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantirishni nazarda tutadi. Kompetensiya tushunchasi o'z mohiyatiga ko'ra integrativ xarakterga ega bo'lib, u bilim, ko'nikma, malaka, qadriyatlar va shaxsiy sifatlarning uyg'unlashgan tizimini ifodalaydi. Shu sababli kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish ta'lim jarayonini tashkil etishda yangi yondashuv va strategiyalarni qo'llashni talab etadi.

Mazkur jarayonda o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvi alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuv o'quvchini ta'lim jarayonining markaziga qo'yadi va uning individual xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari, tajribasi hamda rivojlanish darajasini inobatga olgan holda o'qitish jarayonini tashkil etishni

nazarda tutadi. O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim an'anaviy o'qitish modelidan tubdan farq qilib, unda o'qituvchi bilim beruvchi asosiy subyekt emas, balki o'quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyatini tashkil etuvchi va yo'naltiruvchi sifatida faoliyat yuritadi. O'quvchiga yo'naltirilgan yondashuvning asosiy tamoyillariga individuallik, subyektlik, faoliyatga yo'naltirilganlik, hamkorlik va refleksivlik kiradi. Bu tamoyillar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularni faol o'rganish jarayoniga jalb etish hamda o'z o'quv faoliyatiga nisbatan ongli munosabatni shakllantirishga xizmat qiladi. Natijada o'quvchilar o'z bilimlarini mustaqil ravishda shakllantiruvchi va rivojlantiruvchi subyektga aylanadi. O'quvchiga yo'naltirilgan ta'limni samarali amalga oshirish uchun o'quvchilarning individual farqlarini chuqur tahlil qilish va hisobga olish zarur. Aynan shu jihat differensiallashtirish jarayonining mohiyatini tashkil etadi.

Differensiallashtirish – bu o'quvchilarning individual xususiyatlari, qobiliyatlari, bilim darajasi, o'rganish sur'ati va uslublarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini moslashtirish jarayonidir. U o'quv jarayonining mazmuni, metodlari, shakllari va baholash tizimini o'quvchilarning ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etishni nazarda tutadi. Differensiallashtirilgan ta'lim o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi-dagi farqlarni kamaytirish, ularning ta'limga bo'lgan motivatsiyasini oshirish hamda har bir o'quvchining maksimal darajada rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv doirasida o'quvchilar uchun turli darajadagi topshiriqlar, individual o'quv yo'llari, moslashtirilgan o'quv materiallari va baholash mezonlari ishlab chiqiladi. Natijada har bir o'quvchi o'z imkoniyatlariga mos tarzda bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladi [11].

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlari o'zaro

chambarchas bog'liq bo'lib, ularning integratsiyasi ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Biroq amaliyotda bu ikki yondashuv ko'pincha alohida-alohida qo'llanilib, ularning uzviy bog'liqligi yetarli darajada ta'minlanmayapti. Bu esa o'quvchilarning kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishda muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Aslida esa o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim differensiallashtirish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi, differensiallashtirish esa ushbu yondashuvni amaliyotga tatbiq etishning muhim vositasidir. Shu sababli ularni integratsiyalashtirish holda qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Integratsiyalashtirish yondashuv o'quvchilarning individual rivojlanish trayektoriyalarini aniqlash, ularning o'quv faoliyatini moslashtirish va natijalarni samarali baholash imkonini beradi.

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlaniishi o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlarini integratsiyalashtirish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Zamonaviy elektron ta'lim platformalari, adaptiv o'qitish tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi o'quv dasturlari o'quvchilarning individual xususiyatlarini tahlil qilish va ularga mos ta'lim resurslarini taqdim etish imkonini bermoqda. Bu esa ta'lim jarayonini yanada moslashuvchan, samarali va shaxsga yo'naltirilgan shaklda tashkil etishga xizmat qiladi. Bugungi kunda ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvni samarali joriy etish uchun o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlarini integratsiyalashtirish zarurati ortib bormoqda. Ayniqsa, umumta'lim maktablarida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitishni tashkil etish, ularning bilim darajasi va qobiliyatlariga mos yondashuvlarni qo'llash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

O'rganishlarimizning asosiy maqsadi o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlarini integratsiyalashtirish orqali

o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan samarali pedagogik strategiyalarni aniqlash va ilmiy asoslashdan iboratdir. Tadqiqot doirasida quyidagi vazifalar belgilangan: o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirishning nazariy asoslarini o'rganish; ularning o'zaro aloqadorligini aniqlash; integratsiyalashgan yondashuvning pedagogik samaradorligini tahlil qilish; amaliyot uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqish. O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlarini integratsiyalash zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning kompetensiyalarini har tomonlama rivojlantirish, ularning individual salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish hamda ta'lim samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli mazkur masalani chuqur ilmiy tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish bugungi kun pedagogikasining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi [9].

O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlarini integratsiyalash orqali kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogik tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar ta'lim jarayonini individuallashtirish, o'quvchilarning shaxsiy ehtiyojlarini hisobga olish hamda ularning kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga qaratilgan ko'plab nazariy va amaliy yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Jahon pedagogika fanida o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi dastlab gumanistik psixologiya vakillari, jumladan, Carl Rogers va Abraham Maslow g'oyalari asosida shakllangan bo'lib, ularning ishlarida shaxsning o'zini anglash, o'zini rivojlantirish va individual ehtiyojlarini qondirish asosiy o'rin tutadi. Rogersning fikricha, samarali ta'lim jarayoni o'quvchining ichki motivatsiyasi va shaxsiy tajribasiga tayangan holda tashkil etilishi lozim. Maslow esa ehtiyojlar iyerarxiyasi nazariyasi orqali

shaxs rivojlanishining psixologik asoslarini yoritib bergan.

Keyinchalik konstruktivistik yondashuv doirasida Jean Piaget va Lev Vygotsky tomonidan ilgari surilgan g'oyalar o'quvchiga yo'naltirilgan ta'limning nazariy asoslarini yanada mustahkamladi. Piaget kognitiv rivojlantirish bosqichlari orqali o'quvchilarning bilimni mustaqil qurish jarayonini asoslagan bo'lsa, Vygotsky ijtimoiy-madaniy yondashuv asosida ta'limning hamkorlik va ijtimoiy o'zaro ta'sir orqali amalga oshirishini ta'kidlagan. Uning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi differensiallashtirilgan ta'lim uchun muhim nazariy asoslardan biri hisoblanadi [1].

Zamonaviy pedagogikada o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim tushunchasi John Dewey tomonidan ilgari surilgan pragmatik pedagogika g'oyalari bilan ham uzviy bog'liqdir. Dewey ta'limni hayotiy tajriba bilan bog'lash, o'quvchini faol faoliyatga jalb etish hamda muammoli vaziyatlar orqali o'qitish zarurligini ta'kidlagan. Ushbu yondashuv hozirgi kunda kompetensiyaviy ta'lim modelining asosiy metodologik negizlaridan biri sifatida e'tirof etiladi [2].

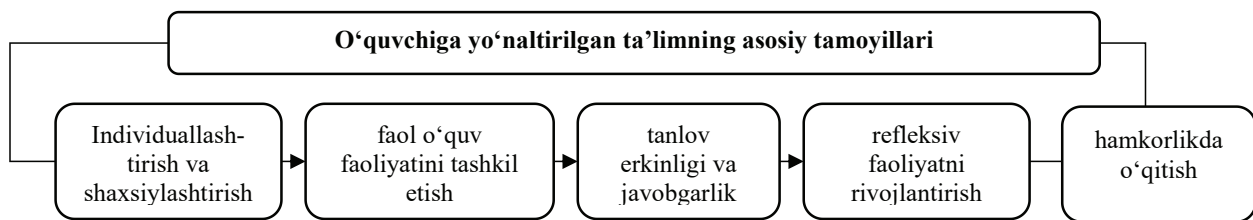
Differensiallashtirish masalasiga bag'ishlangan tadqiqotlarda Carol Ann Tomlinsonning ishlari alohida ahamiyatga ega. U differensial ta'limni o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, qiziqishlari va o'rganish uslublariga mos ravishda ta'lim jarayonini tashkil etish sifatida ta'riflaydi. Tomlinsonning fikricha, differensiallashtirish uch asosiy komponent – mazmun, jarayon va natijani moslashtirish orqali amalga oshiriladi. Bu yondashuv har bir o'quvchining individual rivojlanish imkoniyatlarini kengaytiradi [3].

MDH mamlakatlari pedagog olimlari ham ushbu yo'nalishda muhim ilmiy izlanishlar olib borgan. O'zbekistonlik tadqiqotchilar o'quv jarayonini individuallashtirish, kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish hamda innovatsion

pedagogik texnologiyalarni qo'llash masalalariga alohida e'tibor qaratganlar. Ularning ishlarida o'quvchiga yo'naltirilgan ta'limning milliy ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati keng yoritilgan. So'nggi yillarda raqamli ta'lim muhitining rivojlanishi bilan bog'liq holda adaptiv o'qitish tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi ta'lim platformalari bo'yicha ham ko'plab tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu tadqiqotlar o'quvchilarning individual xususiyatlarini avtomatik tahlil qilish va ularga mos o'quv materiallarini taqdim etish imkoniyatlarini ochib bermoqda. Bu esa o'quvchiga yo'naltirilgan va differensiallashtirilgan ta'limning integratsiyasini yanada samarali amalga oshirishga xizmat qiladi [4].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, mavjud ilmiy manbalarda o'quvchiga yo'naltirilgan

an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, shaxsga yo'naltirilgan paradigmani ustuvor yo'nalish sifatida ilgari surmoqda. O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim pedagogik jarayonning markaziga o'quvchini qo'yib, uning individual ehtiyojlari, qobiliyatlari, qiziqishlari va o'quv faoliyatidagi mustaqilligini rivojlantirishga qaratilgan tizimli yondashuvdir. Ushbu yondashuvning asosiy mohiyati shundan iboratki, o'qituvchi bilimning yagona manbai emas, balki o'quv jarayonini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va fasilitator sifatida maydonga chiqadi. O'quvchi esa passiv qabul qiluvchi emas, balki faol subyekt sifatida bilimni mustaqil konstruksiya qiladi. Pedagogik adabiyotlarda o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim quyidagi asosiy tamoyillar bilan tavsiflanadi (1-rasm):



1-rasm. O'quvchiga yo'naltirilgan ta'limning asosiy tamoyillari

ta'lim va differensiallashtirish alohida yo'nalishlar sifatida yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, ularning integratsiyasi masalasi hali ham to'liq ilmiy asoslangan tizim sifatida shakllanmagan. Aksariyat tadqiqotlar ushbu yondashuvlarning ayrim jihatlariga e'tibor qaratgan, biroq ularni yagona pedagogik model sifatida uyg'unlashtirish masalasi yetarlicha chuqur o'rganilmagan. Mazkur maqolada o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlarini integratsiyalash orqali kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqish zarurati dolzarb ilmiy muammo sifatida qaraladi. Bu esa mavjud ilmiy bo'shliqni to'ldirish va zamonaviy ta'lim tizimi uchun samarali pedagogik modelni shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalari o'quv jarayonini tashkil etishda

Bu tamoyillar o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki kompetensiyalarni shakllantirishiga ham xizmat qiladi.

Kompetensiya bu – bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy tajribaning integratsiyalashgan natijasi bo'lib, real hayotiy vaziyatlarda samarali harakat qilish qobiliyatini ifodalaydi. O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim kompetensiyaviy yondashuv bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning integratsiyasi zamonaviy ta'lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Differentsiatsiya (ta'limni farqlash) – bu o'quvchilarning individual farqlarini hisobga olgan holda ta'lim mazmuni, metodlari, shakllari va natijalarini moslashtirish jarayonidir. Bu jarayon o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, o'rganish tezligi, kognitiv uslubi va motivatsion xususiyatlariga asoslanadi.

Differensiatsiyaning asosiy turlari	
Mazmuniy differensiatsiya	o'quv materialining murakkablik darajasini o'zgartirish
Jarayoniy differensiatsiya	o'qitish metodlari va faoliyat turlarini moslashtirish
Natijaviy differensiatsiya	o'quv natijalariga qo'yiladigan talablarni farqlash

Differensiatsiya jarayoni o'quvchilarning individual imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi. Ayniqsa, inklyuziv ta'lim sharoitida bu yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, differensiatsiya o'quvchilarning o'z-o'ziga ishonchini oshiradi, o'qishga bo'lgan motivatsiyani kuchaytiradi va akademik muvaffaqiyatni yaxshilaydi. O'quv jarayonida o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differentsiatsiyani integratsiyalash pedagogik tizimni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Ushbu integratsiya ikki asosiy g'oyaga tayanadi: har bir o'quvchi o'ziga xos o'quv subyekti; o'quv jarayoni moslashuvchan va variativ bo'lishi kerak. Integratsiya natijasida quyidagi pedagogik samaralar kuzatiladi: o'quvchilarning individual ta'lim trayektoriyasi shakllanadi; kognitiv yuklama optimallashtiriladi; o'quv faoliyatining samaradorligi oshadi; metakognitiv ko'nikmalar rivojlanadi. Bu jarayonda o'qituvchi diagnostik, prognostik va loyihalovchi funksiyalarni bajara-di [6]. Diagnostika orqali o'quvchilarning bilim darajasi aniqlanadi, prognostika orqali ularning rivojlanish istiqbollari belgilanadi, loyihalash orqali esa individual ta'lim yo'llari ishlab chiqiladi. Kompetensiyaviy yondashuv zamonaviy ta'limning asosiy metodologik asoslaridan biri hisoblanadi. Bu yondashuvga ko'ra, ta'limning yakuniy natijasi faqat bilim emas, balki amaliy faoliyatda qo'llaniladigan kompetensiyalar majmuasidir. O'quvchiga yo'naltirilgan va differentsial ta'lim ushbu kompetensiyalarni shakllantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Chunki har bir o'quvchi o'z imkoniyatiga mos faoliyat orqali rivojlanadi. Integratsiyalashgan yondashuv quyidagi strukturaviy komponentlardan iborat pedagogik modelni talab etadi (2-rasm):

Ushbu modelda raqamli texnologiyalar muhim o'rin tutadi. Adaptiv o'quv platformalari, LMS tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalari differensiatsiya va individualizatsiyani samarali amalga oshirishga yordam beradi.

O'quv jarayonida kompetensiyalarni rivojlantirish strategiyalari

Kompetensiyalarni rivojlantirish quyidagi strategiyalar orqali amalga oshiriladi:

Faol o'qitish strategiyalari – faol o'qitish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga va qaror qabul qilishga yo'naltiradi. Loyiha asosida o'qitish, muammoli ta'lim va tadqiqotga asoslangan yondashuvlar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Individual ta'lim trayektoriyasi – har bir o'quvchi uchun alohida ta'lim yo'li ishlab chiqilishi uning qobiliyatini maksimal darajada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Hamkorlikda o'qitish – guruhda ishlash o'quvchilarning kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiradi.

Raqamli texnologiyalarni integratsiyalash – onlayn platformalar, virtual laboratoriyalar va interaktiv resurslar o'quv jarayonini boyitadi.

O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiatsiya jarayonlarini integratsiyalash zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv kompetensiyaviy ta'lim modelining samarali amalga oshirilishini ta'minlaydi. Integratsiya natijasida ta'lim jarayoni moslashuvchan, individual va natijador bo'lib, o'quvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, bu yondashuv o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik va raqamli kompetensiyalarni talab etadi [12].



2-rasm. Integratsiyalashgan yondashuvning pedagogik modeli

O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish jarayonlarini integratsiyalash orqali o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, pedagogik mexanizmlari hamda amaliy samaradorligi kompleks tarzda tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy ta'lim tizimining tub mohiyati o'quvchilarga tayyor bilimlarni yetkazish bilangina cheklanib qolmasdan, ularni mustaqil fikrlovchi, muammoli vaziyatlarda samarali qaror qabul qiluvchi, o'z bilimlarini real hayotiy sharoitlar-

da qo'llashga qodir, raqobatbardosh va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. Ushbu maqsadga erishishda o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirishning integratsiyasi pedagogik jarayonni tashkil etishning eng samarali yo'nalishlaridan biri ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi.

O'quvchiga yo'naltirilgan ta'limning nazariy asoslari chuqur o'rganilib, uning shaxsga yo'naltirilgan pedagogika, konstruktivistik ta'lim nazariyasi, kompetensiyaviy yondashuv va gumanistik psixologiya bilan uzviy bog'liqligi tahlil

qilindi. Aniqlanishicha, ushbu yondashuvning markazida o'quvchi shaxsining individualligi, uning bilish faoliyatidagi mustaqilligi, ehtiyojlari, qiziqishlari va rivojlanish imkoniyatlari turadi. Bu yondashuv o'quvchini pedagogik jarayonning passiv obyekti emas, balki faol subyekti sifatida namoyon etadi. Natijada ta'lim jarayonida o'quvchining shaxsiy mas'uliyati, reflektiv qobiliyati, mustaqil qaror qabul qilish salohiyati va metakognitiv kompetensiyalari rivojlanadi.

Differensiallashtirishning mazmuni, turlari va pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinib, uning o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishga asoslangan samarali didaktik mexanizm ekanligi aniqlandi. Differensiallashtirilgan ta'lim o'quvchilarning bilim darajasi, o'rganish sur'ati, kognitiv uslubi, motivatsiyasi hamda individual rivojlanish trayektoriyasiga mos ravishda ta'lim mazmuni, metodlari va baholash vositalarini moslashtirish imkonini beradi. Bu esa har bir o'quvchining o'z salohiyatini maksimal darajada namoyon etishi uchun qulay pedagogik sharoit yaratadi [8, 9].

Natijalar shuni ko'rsatdiki, o'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differensiallashtirish alohida qo'llanilganda muayyan pedagogik natijalarni bersada, ularning integratsiyalashgan holda tatbiq etilishi ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Integratsiyalashgan yondashuv ta'lim jarayonining moslashuvchanligini kuchaytiradi, o'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlariga tezkor javob qaytarish imkonini yaratadi hamda kompetensiyalarni shakllantirishning uzluksizligini ta'minlaydi. Ayniqsa, kompetensiyaviy yondashuvni samarali amalga oshirishda ushbu integratsiya muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Ishlab chiqilgan integratsiyalashgan pedagogik model o'quv jarayonini tashkil etishda tizimli yondashuvni ta'minlaydi. Ushbu model maqsadli, mazmuniy, metodik, tashkiliy, diagnostik va natijaviy komponentlardan iborat yaxlit pedagogik tizim sifatida shakllantirildi. Modelning markazida o'quvchi shaxsi va uning indi-

vidual rivojlanish trayektoriyasi joylashtirilgan bo'lib, barcha pedagogik ta'sir vositalari aynan shu markazga yo'naltiriladi.

Modelning maqsadli komponenti o'quvchilarda tayanch va predmetga oid kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan bo'lsa, mazmuniy komponent ta'lim mazmunining variativligi, moslashuvchanligi va differensialligini ta'minlaydi. Metodik komponent interfaol metodlar, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, tadqiqot faoliyati, reflektiv texnologiyalar va adaptiv o'qitish usullarini o'z ichiga oladi. Tashkiliy komponent individual, juftlik, guruhli va jamoaviy ish shakllarining o'zaro uyg'unlashuviga asoslanadi. Diagnostik komponent esa o'quvchilarning individual rivojlanish dinamikasini monitoring qilish, tahlil qilish va baholashni nazarda tutadi. Tahlillar integratsiyalashgan yondashuv o'quvchilarda bir qator muhim kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qilishini ko'rsatdi. Jumladan, kommunikativ kompetensiya, axborot bilan ishlash kompetensiyasi, muammoli vaziyatlarni hal qilish kompetensiyasi, tanqidiy va kreativ fikrlash kompetensiyasi, ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi hamda o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasi sezilarli darajada shakllanadi. Bu esa o'quvchilarning nafaqat akademik muvaffaqiyatiga, balki kelajakdagi kasbiy va ijtimoiy faoliyatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Alohida ta'kidlash joizki, raqamli texnologiyalar integratsiyalashgan yondashuvni amalga oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Zamonaviy adaptiv ta'lim platformalari, LMS tizimlari, sun'iy intellekt asosidagi diagnostik vositalar, interaktiv elektron resurslar va virtual laboratoriyalar o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash, ularning rivojlanish trayektoriyasini prognoz qilish va differensial o'quv topshiriqlarini avtomatik shakllantirish imkonini beradi. Bu esa ta'lim jarayonini yanada moslashuvchan, samarali va shaxsga yo'naltirilgan shaklda tashkil etishga xizmat qiladi. Integratsiyalash-

gan yondashuvni samarali joriy etish pedagoglardan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlik, innovatsion fikrlash, diagnostik kompetensiyalar va raqamli savodxonlikni talab etadi. Zamonaviy o'qituvchi bilim beruvchi emas, balki fasilitator, mentor, diagnost va loyihalovchi sifatida faoliyat yuritishi lozim. Bu esa pedagog kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltiradi.

Ushbu natijalardan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

Birinchidan, umumta'lim muassasalarida o'quvchiga yo'naltirilgan va differentsiallashtirilgan ta'limni integratsiyalashga qaratilgan metodik dasturlar ishlab chiqilishi zarur.

Ikkinchidan, pedagoglar uchun integratsiyalashgan yondashuv asosida ishlash bo'yicha maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, ta'lim muassasalarida adap-

tiv raqamli ta'lim platformalaridan foydalanish ko'lamini kengaytirish lozim.

To'rtinchidan, baholash tizimlarini differentsial va diagnostik yondashuv asosida takomillashtirish talab etiladi.

Beshinchidan, o'quvchilarning individual rivojlanish xaritalarini ishlab chiqish va monitoring qilish tizimini joriy etish muhim hisoblanadi.

Oltinchidan, ta'lim mazmunini loyihalashda variativlik va moslashuvchanlik tamoyillariga ahamiyat berish zarur.

O'quvchiga yo'naltirilgan ta'lim va differentsiallashtirishni integratsiyalash zamonaviy ta'lim tizimini rivojlantirishning muhim strategik yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning individual salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish hamda ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos, kompetent shaxs sifatida shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Anderson, L.W., Krathwohl, D.R. *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. – New York: Longman, 2001.
2. Dewey J. *Democracy and Education*. – New York: Macmillan, 2016.
3. Fullan M. *The New Meaning of Educational Change*. – New York: Teachers College Press, 2007.
4. Hattie J. *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. – London: Routledge, 2009.
5. Maslow A.H. *Motivation and Personality*. – New York: Harper & Row, 2004.
6. Piaget J. *The Psychology of Intelligence*. – London: Routledge, 1950.
7. Rogers C.R. *Freedom to Learn*. – Columbus: Merrill, 1969.
8. Tomlinson C.A. *How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms*. – Alexandria: ASCD, 2014.
9. Vygotsky L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
10. Ахмедов Б.А. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент: Фан, 2020.
11. Ishmuxamedov R.J. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. – Toshkent: O'qituvchi, 2017.
12. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
13. Махмутов М.И. *Проблемное обучение*. – Москва: Педагогика, 2005.
14. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
15. Монахов В.М. *Педагогические технологии*. – Москва: Педагогика, 2005.
16. Nasrullayeva F. A. *Tehnologiya fanini o'qitishda integrativ yondashuv metodikasidan foydalanishning nazariy va amaliy ahamiyati hamda dolzarbligi mavzusida maqola "Maktab ta'limi" muammolar, izlanishlar, yechimlar nomli jurnalning 2025-yil 4-son*.
17. Полат Е.С. *Новые педагогические и информационные технологии в системе образования*. – Москва: Академия, 2010.
18. Селевко, Г.К. *Современные образовательные технологии*. – Москва: Народное образование, 1998.
19. To'xtaboyev N.N. *Zamonaviy ta'lim texnologiyalari*. – Toshkent: Universitet, 2019.